

Molen de Hoop

Deze achtkante stellingmolen werd als koren- en pelmolen gebouwd in 1855 door H.A. Bremer (Heinrich Anton). Tot de verkoop in 1953 was ze volop in bedrijf. De nieuwe eigenaar liet uit concurrentie overwegingen het gaandewerk ontmantelen en sloop dreigde. De toenmalige gemeente Middelstum voorkwam dit door aankoop en een restauratie volgde in 1976. Onlangs is de molen, thans eigendom van de molenstichting Fivelingo, opnieuw gerestaureerd waarbij tevens het maalwerk weer in de molen is gebracht. Met de molen wordt regelmatig gedraaid en gemalen op windkracht. De molenaar op "de Hoop" is Jan Frankes.

Geschiedenis Hoogholtje

Aan het vroegere Breemaar, nu Boterdiep, is voor 1489 gebouwd door Onno van Ewsum een standermolen gebouwd genaamd "Ol kaast". Omdat de molen aan de andere kant van het water stond, ten opzichte van het Trekpad, werd besloten daar een bruggetje te bouwen zodat de boeren, die met paard en wagen over het Trekpad kwamen, de zakken met graan op de schouders namen en zo over het bruggetje naar de molen konden lopen. Toen in 1855 de molen werd afgebroken en aan de overzijde de huidige molen "de Hoop" is gebouwd was het bruggetje overbodig en in verval geraakt. Op een kadastrale kaart uit 1832 is duidelijk het bruggetje over het water te zien. In 2015 is een nieuw hoogholtje op initiatief van de werkgroep Middelstum Rond en stichting Dorpsbelangen gereedgekomen en is de verbinding tussen Ewsum en de molen teruggebracht.

Bewegwijzering

Middelstum Rond is op een aantal plaatsen langs de route gemarkeerd met het voetjeslogo.

Praktische informatie

- U bent hier te gast • Betreden op eigen risico
- Honden onder appel • Laat geen afval achter
- Laat planten en dieren met rust

Colofon: Ommetjes – een initiatief van Landschapsbeheer zijn korte wandelingen op het platteland voor bewoners en recreanten.

Kaart: Copyright © 2015, Landschapsbeheer Groningen
Topografische ondergrond: Copyright © 2015,
Dienst voor het kadaster en openbare registers,
Apeldoorn.

Foto's: Wubbo Toolsema
Tekst: Albert Stol

Middelstum rond 6,6 km

Middelstum rond 6,6 km

Middelstum Rond is mede mogelijk gemaakt door de gemeente Loppersum, SNS Fonds Middelstum, de EU, de provincie Groningen, WerkPro, Rabobank Noord-Groningen, Stichting J.B. Scholtenfonds, RWE, Het Groninger Landschap en Landschapsbeheer Groningen.

OMMETJES

Middelstum rond is een wandelroute rond de oude wierde van Middelstum. Eén van de best bewaard gebleven radiaire wierdedorpen op het Hogeland. Via oude paden door het blokverkavelde landschap met akkerbouw, veeweidegebied en gevarieerd ruilverkavelingsbos, voert de route langs cultuurhistorische bezienswaardigheden en het idyllische Toornwerd.

Middelstum rond 6,6 km

Welkom op de Ommetjes paden in Groningen

Middelstum Rond is een rondwandeling rond de oude wierde van Middelstum gelegen op de westelijke oeverwal van de voormalige Fivelboezem.

Het ommetje is gerealiseerd op initiatief van Stichting Dorpsbelangen Middelstum in samenwerking met Landschapsbeheer Groningen.

De rondwandeling voert onder meer via oude paden door het karakteristieke akkerbouw en veeweidegebied van het Hogeland, zoals dat zich in de loop der eeuwen hier heeft ontwikkeld. Verschillende cultuurhistorische bezienswaardigheden, onderdeel van de route, vormen een zichtbare herinnering aan hoe hier vroeger werd geleefd.

Het startpunt is bij Ewsum waar ooit de belangrijkste borg van de Ommelanden stond.

1

Ewsum

Op deze historische plek stond eeuwenlang de schilderachtige borg van de machtige familie Van Ewsum. In de vroege middeleeuwen gebouwd als steenhuis is zij in de loop der jaren steeds vergroot en verfraaid. Na 1600 ging de borg over in andere handen, eerst de familie Coenders en nadien Lewe. In 1856 werd de toen inmiddels vervallen borg verkocht door Edzard Lewe en enige jaren later gesloopt. Gelukkig resteert de oude Donjon van 1472 met een gedenksteen uit die tijd, die herinnert aan de strijd tussen "Stad en Ommeland".

Verder is nog een schathuis aanwezig waarin een theeschenkerij, expositieruimte en logies voor bed en breakfast is gevestigd. Het geheel intacte borgterrein met grachten en singels is naar een oud tuinontwerp opnieuw mooi ingericht en wordt onderhouden door Werkpro Ewsum.

2

Delpad

Het Delpad tussen Fraamklap en Pomptil is al heel oud. Het loopt langs het Westervijwerdermaar, waarschijnlijk een restant van de Delf, een in de middeleeuwen gegraven waterverbinding tussen de Hunze en de Fivel. Mogelijk waren het pad en de verderop gelegen Delleweg aanvankelijk een dijk langs genoemde Delf. Del of Delle verwijst naar laagte.

3

Hoogholtje

Een hoogholtje is in de provincie Groningen de benaming van een hoge vaste voetbrug, hoog genoeg om schepen te laten passeren. Aan beide zijden bevindt zich een trap of steile opgang, vaak met dwarslatten. Een Hoogholtje wordt ook wel 't Balkje genoemd. Middelstum ligt aan een voormalige priel of wadstroom, die in de 17e eeuw is vergraven tot het Boterdiep. Vanaf de Sint Hippolytuskerk loopt van oudsher een rechtstreekse verbinding (een oud kerkpad) naar Toornwerd, met een hoogholtje over het Boterdiep.

U kunt nu een keuze maken voor een verkorte route door het dorp. U gaat via de weg tegenover het hoogholtje (Johan Lewestraat) naar de Hervormde kerk Sint Hippolytus.

5

Sint Hippolytuskerk

Midden op de wierde van Middelstum staat de Sint Hippolytuskerk. Het is een fraaie laat-gotische kruiskerk, gebouwd omstreeks 1450 in opdracht van Onno van Ewsum, jonker en hoofdeling te Middelstum. Uit die tijd stammen de nu nog aanwezige schilderingen op muren en gewelven. In 1661 werd in de toren een carillon geplaatst van Francois Hemony. Het orgel uit 1863 is van Petrus van Oeckelen.

Door een omvangrijke restauratie in de tachtiger jaren is deze kerk nog steeds een sieraad voor het dorp. Speeltrommel en Carillon zijn kort geleden weer gerestaureerd.

Tegenover het plein voor de kerk ziet u aan de overkant de oude Museum Bakkerij Mendels. Volgens muurankers en gevelsteen dateert de museumbakkerij uit 1689, maar is mogelijk nog ouder. In dit pand is ongeveer 200 jaar een bakkerij gevestigd geweest, tot begin 1960.

Naast de kerk ziet u villa Metheda. Jacob Vinhuizen liet dit bouwen in 1895 door architect P.Tilbusscher.

U volgt het pad naast de kerk "Kerkpad", aan het einde van het pad rechtsaf. Na 100 m. ziet u de Asingapoort. Daarna gaat u terug en blijft u de Burchtstraat volgen. Langs het water. Bij de brug oversteken naar Oosterburen. En u bent weer terug bij Ewsum.

4

Toornwerd

Toornwerd ligt op een deels afgegraven 5 meter hoge wierde, die waarschijnlijk al werd bewoond sinds 400 v. Cr. Sinds de middeleeuwen had Toornwerd een eigen kapel die echter na verval in 1818 is gesloopt. Op het bewaard gebleven kerkhof staat nu nog een fraaie toren gebouwd in 1894. In diezelfde tijd is de wierde deels afgegraven. Het eeuwenoude Kerkpad vormt de oorspronkelijke verbinding van Toornwerd met Middelstum. Langs dit pad en de Ossegang van Toornwerd treft u de Groninger Toalroute aan met Groninger gedichten die het prachtige landschap bezingen.

Of u gaat via Dethmersweg langs de toren met een fraai hekwerk. U komt weer bij de route terecht.